

Kriveczky Béla és V. Szabó Gábor 1997-ben és 2001-ben részben feltárta.)

A homokbánya leletmentése során még őskori, késő rézkori (Baden), késő bronzkori (Gáva), római császárkori gödrök kerültek kibontásra. Sikerült egy szkíta település – elsősorban kerek tárológödrökből és egy hatalmas, amorf agyaggyerő gödörből álló – részleteit is feltárnunk. A sírok antropológiai feldolgozását K. Zoffmann Zsuzsa végezte.

DANI JÁNOS

234. Polgár, Kása-domb-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) U

A Polgár 34. számú lelőhely a Ny-i-főcsatornától mintegy 100 m-re D-re, a Kása-dombtól K-re, egy sík, ősgyepes területen található, ami már az őskorban is vízjárta terület tagolt partvidéke lehetett. A mai felszínt jól látható szikerek tagolják; az erek partján a Kása-dombon kívül még 2-3 másik kisebb halmocska látható, melyeken a terepbejárás során – különösen a rókavarak kotorékában – intenzív újkőkori telep nyomaira bukkantunk; nagyobb mennyiségű kerámia-, állatcsont- és paticstörédek kerültek elő.

A humuszolás során kb. 40×270 m-es területet nyitottunk ki. A szelvény É-i negyedében egy kb. 1,7–2 m széles, sekély, réteges betöltésű árok fut keresztbe, melyet több helyen is átvágtunk. Az árokból 20. századi anyag került elő. Az érintetlennek tartott ősgyepes foltokat magába foglaló területet az 50-es években feltörték, aminek számos kézzel fogható nyomát találtuk.

Szelvényünk közepén, egy 40×120 m-es területen középső újkőkori teleprész nyomait tártuk fel. A telepen belül 4 különböző funkcionális egység különíthető el.

Az É-i részen nagy agyaggyerő gödrökből gazdag középső neolitikum végi (bükki, szakálhádi) leletanyag került elő. A nagy gödrök körül kisebb, többnyire kerek, néha méhkas alakú tárológödröket tártunk fel. Ezeknek a gödröknek többségéből kevés leletanyag került elő.

Középen két cölöpszerkezetes épület nyomát találtuk. Egy valószínűleg többször átépített, cölöpszerkezetű épület cölöpnymait figyeltük meg (56. obj.). Sajnos a cölöplyukak nagysága, elhelyezkedése nem rajzolt ki olyan egyértelmű formát, ami alapján egy téglalap alakú lakóépület alapjait azonosíthatnánk. Egyvonalban elhelyezkedő cölöpsorokat és derékszögű sarokelemeket tudtunk ugyan azonosítani, amiket nem lehet egy épület részeként értékelni, mert feltűnően különböző a cölöpök vastagsága és beásási mélysége. Annál viszont sokkal sűrűbben és párhuzamos vonalakban helyezkednek el, hogy csak valamilyen térelválasztó szerepet (kerítés, paliszád stb.) tulajdonítsunk nekik. Valamilyen tetőszerkezetet kellett, hogy tartsanak, ami speciális funkciójú lehetett (műhely?). A tetőszerkezet alatt folytatott műhelytevékenységre utal az öt, szinte egy sorban (ÉK–DNy-i irányban) elhelyezkedő kerek gödörösor, me-

lyek nem cölöplyukak voltak, ugyanakkor D-i irányban jól lehatárolták a cölöplyukakkal teli területet.

A 83. számú objektumban téglalap alakú, cölöpszerkezetű épület elemeit tártuk fel. Itt szabályosan kirajzolódott a ház alapja. A DK–ÉNy-i tájolású, négyszögletes ház szimmetrikus alaprajzot mutat, végelemei hármas tagolásúak.

Az 56. objektum számú épülettől K-re feltártuk egy DDK–ÉÉNy-i tájolású, bal oldalára erősen zsugorított nő(?) sírját (34. obj.). A halott fejét okkerral szórták be. A sírgödör Ny-i szélénél kiképzett sekély padkán helyezték el az edénymellékleteket: az arc elé egy hordó alakú kis edényt, a felhúzott lábak elé egy hasonló edényt és egy kis félgömbös csészét. A kis csészében is találtunk okkert. A sírtól nem messze egy DK–ÉNy-i tájolású, lekerekített téglalap alakú sírgödörben egy csecsemő maradványai kerültek elő (80. obj.). Mindkét sír körül kisebb méretű cölöplyukak nyomai rajzolódtak ki. Ezek úgy körülzárták – különösen a 34. obj. sz. felnőtt sírt –, hogy esetleg valamilyen temetkezést körülkerítő építmény meglétére gondolhatunk. Ez megerősítheti azt az elképzelést, hogy olyan településen belüli temetkezésről van szó, ami kapcsolódik valamelyik épülethez; jelen esetben az 56. objektum számú, ismeretlen funkciójú épülethez.

Ezenkívül érdekes színfoltja a telepnek az a 14 szabadtéri, keskeny, mély munkagödörből álló rész, ami jól körülhatárolhatóan jelentkezik a telep D-i részénél. Négy elem pontosan beilleszkedik az 56. és a 83. obj. sz. cölöpszerkezetes épület közé, míg a többi a két sírtól D-i irányban, három kisebb csoportban elkülönülve található. Funkciójuk egyelőre ismeretlen. Bár csak háromból került elő középső újkőkori kerámiatörédek, elsősorban az elhelyezkedésük alapján valamilyen szabadtéri tevékenység munkagödöreiként értelmezhetjük ezeket az objektumokat.

A lelőhely objektumsűrűsége, a leletanyag intenzitása arra utal, hogy az újkőkori középső időszakához tartozó település egyik periférikus részét tártuk fel. A település jól illeszkedett a korabeli természetföldrajzi viszonyokhoz: a vízjárta terület kiemelkedő részeit intenzívebben és állandóan, míg a mélyebben fekvő részeket alkalomszerűen, periférikus jelleggel lakták.

DANI JÁNOS – HAJDÚ ZSIGMOND

235. Pomáz, Holdvilág-árok

(MRT 13/1 k. 23/17 lh.)

(Pest megye) Kö

2002 nyarán a Holdvilág-árok több helyszínén végeztünk ásvány- és kőzetmintavételt.

A Holdvilág-árokhoz közel fekvő, 2001 nyarán történt szondázó próbaásatásig Kovácsi faluval azonosított lelőhely (MRT 13/1 k. 23/26 lh.) jellegzetes kovácsműhelyben keletkezett salakjainak és az előkerült vastárgyaknak a vizsgálatára is sor került a Veszprémi Egyetemen. A kovácssalakok elemzéseit a Holdvilág-árokból

származó ásványok és kőzetek előzetes vizsgálati eredményeivel vetettük össze. Valószínűnek tartjuk, hogy Pomáz, Nagykovácsi kovácssalakjai minden bizonnyal a közeli Pusztatemplomhoz (MRT 13/1 k. 23/12 lh.) köthetők, a természettudományos vizsgálatok alapján nem magnetitből nyert kovácssalakokról van szó, hanem egy nem túl távoli gyevasérc-telepről származhatott a salakok alapanyaga. A Holdvilág-árok tufája nem tartalmaz bányászható, kohósítható mennyiségű magnetitet, amelyet az eddigi elképzelések szerint Kovácsi faluban dolgoztak volna fel.

Az ásványanalízissel egy időben a több helyszínről gyűjtött fehér tufa pontos petrográfiai elemzését is újra elvégeztettük a Veszprémi Egyetemen.

A Nagykovácsi és Holdvilág-árok lelőhelyekről származó fémek, salakok, kőzetek és ásványok természettudományos vizsgálatának végeredménye 2003 tavaszára várható.

Konzulens: Gömöri János.

REPISZKY TAMÁS

236. Regéc, Vár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Kö

2002-ben elsősorban a keleti várfal északi szakaszának meghatározásával kapcsolatos kutatási feladatokat végeztünk el a regéci vár területén.

Az úgynevezett „Felső várat” (a Várhegy északi sziklatömbjét elfoglaló épületegyüttest) kelet felől határoló várfalainak négy periódusát sikerült elkülönítenünk. A legkorábbi periódushoz tartozó, a 14. század elejéről származó várfal a torony alsó szintjének falával kötésben van, s csak az északi sziklatömböt ölelte ívesen körbe. A második periódusú várfal a 15. század második felében keletkezett, amikor az északi sziklatömb keleti és déli részére épületszárnyakat emeltek, ezáltal a vár alaprajza négyszögűvé vált. Ekkor a korábbi íves várfal szakasz délkeleti részének helyére szabályos sarkot falaztak. Ettől a várfaltól kissé keletebbre építették fel a 16. század közepe táján a harmadik periódusú várfalat, akkor, amikor a korai magot dél felé, az úgynevezett „Középső várral” kibővítették. Ennek a várfalnak az északi szakasza a 17. század közepén kidőlt, a hiányzó szakaszt a „Felső vár” területén minden korábbi várfalnál nyugatabbra építették újjá. A „Középső vár” területén természetesen csupán a harmadik periódusú várfal húzódik tovább, melynek külső síkja olyannyira lepusztult, hogy csak egy igen rövid szakaszon sikerült megfognunk, a többi részen a további kutatást az omlásveszély miatt fel kellett függesztenünk. A „Középső vár” mellett, a várfalon kívül nagyobb mennyiségű bokálytöredék került elő.

A „Középső vár” északi részének a várfallal határos helyiségekben folytattuk az igen vastag omladékréteg eltávolítását, azonban a több méter vastag törmelékben még nem értük el a helyiségek utolsó járósíntjét sem. (11., 13., 15. terület)

Folytattuk a „Felső vár” délkeleti sarkában tavaly megtalált ciszterna tisztítását is, de fenekét még nem értük el.

A „Felső vár” udvarában két kutatóárok (8. és 9. árok) átvágtuk az utolsó járósíntet, de szinte közvetlenül a járósínt alatt a nyers, szabálytalan sziklafelszín bukkant elő. Az egyik kutatóárokban bronzkori kultúrreteg akadtunk. (Az illusztrációt lásd a 255. oldalon!)

SIMON ZOLTÁN

237. Rezi, Vár

(Zala megye) Kk

A 2000. és 2001. évet követően 2002. október–novemberben zajlott a rezi várban régészeti feltárás.

A vár oklevelekben először 1378-ban szerepel, mint Laczkfi István vára, majd különböző családok birtokolták.

A vár ma Rezi falu közigazgatási területéhez tartozik. A Meleg-hegy tetején kb. 414 m magasan a Szántóimedenca felett épült. Alaprajzát tekintve É–D-i irányban hosszan elnyújtott, szabálytalan, belsőtoronyos vár. Egykor egy É-i, szűkebb, jól elkülönülő lakórészre (lakótorony) és egy D felé mind jobban táguló, falakkal körülvett udvarból álló részre oszlott. Az udvarba dél felől vezet a bejárat. A vár K-i és Ny-i falai még mindig állnak, konzerválásuk folyamatos. A vár É-i falazatát, valamint a DNy-i kaputornyot és DNy-i bástyát 2000-ben tártuk fel és még ez évben valósult meg ezen falszakaszok rekonstrukciója.

A 2001. évben a várudvar DNy-i részén a Ny-i kaputoronytól É-ra és ugyanettől a kaputoronytól D-re a vár külső részén nyitottunk szelvényeket. 2002-ben folytattuk a 2001-ben előkerült ciszterna kutatását, valamint a lakótorony területén nyitottunk egy szelvényt.

A várudvarban a kaputorony É-i feléhez közelebb eső szelvényben (I. szelvény) egy építési omladékkal erősen feltöltött ciszterna Ny-i felére bukkantunk még 2001-ben. A ciszternát a hegy kőzetébe vájták bele. A ciszterna K-i felét a vár rekonstrukciós munkálatai és a turista forgalom miatt egyelőre nem tudjuk feltárni. A ciszterna átmérője É–D-i irányban mintegy 4,5 m, mélységét az idei évben sikerült megállapítani, ez a mai felszíntől mintegy 5 m.

A ciszternából késő középkori (14–15. század) kerámiatöredékek, fémleletek (kések, késtőredékek, szegek, számszerű hegye), faragott kövek kerültek elő az építési törmelék közül. A ciszterna betöltésében rétegeket nem tudtunk megfigyelni, betöltése a fenti mélységig egységes, homogén törmelék, omladék.

A IV. szelvény nyitását a lakótorony K-i falszakaszának rekonstrukciója tette szükségessé. A szelvényben a mai felszíntől mintegy 1,5 m mélységben megtaláltuk a lakótorony K–Ny-i irányban futó D-i falát. A falszakaszból 1 méternyi szakasz lett feltárva. A szelvényből recens anyaggal kevert késő középkori kerámiatöredékek kerültek elő. Ebben az évben elkészült a lakótorony K-i falának rekonstrukciója is.

Munkatárs: Havasi Bálint.

VÁNDOR LÁSZLÓ